

24. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 1–5. Од. зб. 402. Арк. 12.
 25. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 15–3. Од. зб. 214. Арк. 16.
 26. *Зайковський В. Б.* Народный календарь восточных славян // *Этнографическое обозрение*. – 1994. – № 4. – С. 54.
 27. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 1 дод. Од. зб. 571. Арк. 194, 262.
 28. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 1–7. Од. зб. 723. Арк. 15.
 29. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 1 дод. Од. зб. 531/1. Арк. 234а.)

30. *Никифоровский Н. Я.* Простонародные приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах. – Витебск, 1877. – С. 211.
 31. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 1–5. Од. зб. 402. Арк. 117.
 32. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 15–3. Од. зб. 214. Арк. 8.
 33. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 15–3. Од. зб. 145-в. Арк. 87.
 34. Рукописні фонди ІМФЕ. Ф. 15–3. Од. зб. 214. Арк. 33.

This article gives readers some ideas about Ukrainian folk calendar comparatively to official and church calendars. The role weather in the life of agriculture men through the historical times is being described in its connection to the biggest Christian holidays. The most important points of folk calendar are being described separately.

ПИСАНКАРСТВО В УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЯ (1910-1980-і рр.)

Віктор ТКАЧЕНКО

Поряд із іншими видами народного мистецтва у ХХ столітті, незважаючи на всі складності, збереглося і розвивалося писанкарство. Історіографічний аналіз у даному дослідженні не обмежується літературою про саме писанкарство. Це пояснюється тим, що спеціальних монографічних досліджень у цей період практично не було, за винятком окремих праць. В основному це невеликі статті у різних журналах або ж збірниках з декоративного мистецтва.

Історіографія писанкарства започаткована ще у XVII столітті роботами французьких авторів. Протягом XVII–XIX століть поодинокі статті про писанки виходять у різних міжнародних виданнях. Та найбільш цікавими є роботи кінця XIX століття М. Сумцова, С. Кулжинського, М. Кордуби, В. Шухевича та ін.

У 1909 році з'явилася праця К. Шероцького “Риси античного і давньохристиянського живопису на українських писанках”, де розглядається взаємозв'язок між стародавнім мистецтвом і українськими писанками. Автор відзначає, що “зміст і прийоми писанкового прикрашання зберігають риси античного і стародавньо-християнського живопису” [1, 490]. К. Шероцький звертає увагу на необхідність розрізняти те, що передається із давнини, і те, що взято від природи і трансформувалося; що в орнаментіці писанки рослинний і тваринний світ займають значне місце. Щодо значення символів на пи-

санках, на думку автора “вони можливі лише з погляду християнського”, але ж відомо, що багато символів, зображених на писанках, знані ще задовго до християнства. К. Шероцький подає також деяке значення символів, в основному з погляду християнства. Підсумовуючи він пише: “Деякі риси (мотиви — авт.) вказують на давнину, усе інше розвивалося на національному ґрунті” [1, 490–493].

В журналі “Ілюстрована Україна” за 1913 рік надрукована стаття “Писанки” Ол. Назаріва. Ця стаття присвячена проблемам національної культури, яка є основою для створення російської, польської та інших національних культур. Автор відзначає, що писанкарство “може дати дуже багатий матеріал до розвитку нашого мистецтва на природньому національному ґрунті”, але лише в тому випадку коли “сировинний матеріал (писанки — авт.) буде згромаджений в приступнім місці для дослідження і у відповідній стількості. Такого роду місцем являються наші етнографічні музеї” [2, 4–5]. Необхідно сказати, що і сьогодні ця думка є актуальною.

До теми писанкарства звертався і відомий історик І. Крип'якевич. Так, у журналі “Ілюстрована Україна” за 1913 рік вміщена його замітка “Великодні звичаї в давніх часах”. В основному вона стосується праці Г. Боплана “Опис України”, з якої наводяться цитати та

подається ряд звичаїв і вірувань українського народу, пов'язаних із Великоднем [3, 5–6].

1913 року у журналі “Сяйво” була надрукована стаття М. Валуїка “Писанки”. В ній автор розповідає про історію виникнення великодніх писанок, наводить думки деяких дослідників щодо виникнення цього звичаю, подає інформацію про розкопки В. Хвойки на Полтавщині, під час яких знайдено керамічні полив'яні яйця. Тут же дається класифікація орнаментів та їх огляд. Найбільш цікавим, на нашу думку, в статті є те, що автор фіксує таке побутове явище, як виготовлення писанок із гіпсу — “скорописанок”. Де в чому вони нагадували писанки, виготовлені з курячих яєць; хоча орнамент був “шаблонний, не продуманий” [4, 111].

Великоднім писанкам Волині присвятив свою розвідку І. В. Шуліков “Пасхальные яйца на Волини” (1915 р.), яка зберігається в рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Свого часу вона не була опублікована, а відтак і невідома широкому загалові дослідників писанкарського мистецтва. Ця праця є багатим і цікавим джерелом інформації. Складається вона із 16-и розділів, у яких розглянуто такі питання:

- походження великодніх писанок;
- великодні яйця на Волині;
- види великодніх яєць;
- писанковий орнамент;
- техніки виготовлення народних писанок і мальованок на Волині.

За способом виконання І. Шуліков вирізняє чотири групи великодніх писанок: народні, художні або малярські, монастирські та фабричні. До речі, це перший дослідник, який згадує фабричні писанки, але не розглядає їх. Не брались до уваги вони і пізніше, хоча у своїй суті є теж народними.

До народних писанок І. Шуліков відносить: крашанки, капанки, скробанки, писанки і фарбованки або мальованки. Необхідно пояснити, що на той час писанками називалися яйця, розписані фарбами двох кольорів. Фарбованка або ж мальованка мала до 6–8 кольорів. Сьогодні дослідники називають мальованками писанки, виконані акварельними або олійними фарбами, переважно рослинним орнаментом. Всі способи малювання писанок, які подає І. Шуліков, зустрічаємо також у зга-

дуваній роботі С. Кулжинського. Отже, можна з певністю ствердити, що дані техніки розпису були поширені серед українського народу.

Далі дослідник розглядає основи композиції орнаментів.

На Волині переважали писанки, поділені однією або двома лініями у вигляді поясків у різних напрямках.

Орнаменти поділялися таким чином:

а) геометричний — (сосонка, зірки (роза, зірочка), трикутники (клинці), кола, овали (гурочки, фасоля);

б) рослинний — (листки, квіти (квітка), цілі рослини (вазон, барвінок, хміль);

в) тваринний (риба, павуки, волове око, лапки птахів);

г) господарсько-побутовий (граблі, гребені, сокирки, штани);

д) релігійний (хрести) — рідкісний [5, 11].

В останньому розділі автор праці розповідає про приладдя, які потрібні для виготовлення народних писанок, матеріали, фарби та процес розфарбування яєць. Відзначимо, що на Волині використовувалась широка гама кольорів, зокрема червоний, жовтий, синій, блакитний, зелений, оранжевий, коричневий, чорний і білий. Більшість барвників, як і скрізь по Україні, виготовлялася з природних матеріалів, але використовували і фабричні (анілінові), які витісняли природні.

У рукописних фондах ІМФЕ є також робота В. Кравченка, написана 1924 року, яка має назву “Короткий історичний огляд про походження крашанки та писанки на паску”. Робота була написана, коли В. Кравченко працював у Волинському науково-дослідному центральному музеї. В ній автор звертає увагу на те, що на цей час великодні яйця бувають — курячі, з цукру, шоколадні, дерев'яні, металеві, кам'яні, скляні, порцелянові. На жаль, автор не бере до уваги фабричні писанки, мотивуючи це тим, що воно (виготовлення фабричних писанок — авт.) “власне нас (дослідників — авт.) не стосується — ми мусимо достежити за суто народнім виробництвом крашанок та писанок” [6, 1]. На нашу думку, це є помилкою, адже таким чином втрачено великий пласт української культури. На фабриках працювали переважно народні майстри і більшість писанок оформлялася на основі народних мотивів. У своїй праці автор звертає увагу і на літературу

про писанки, вказуючи, що “вона досить обмежена”. В. Кравченко також розглядає походження звичаю розписувати писанки і вірування, пов’язані з ними та крашанками, легенди.

У 20-х роках була надрукована робота В. Тарновецького “Як гуцули пишуть свої писанки?” Автор звертає увагу, зокрема, на те, яку фарбу гуцули використовують більше, розписуючи писанки, а яку менше, наводить рецепти виготовлення барвників із природних матеріалів, описує виготовлення писачка та дає малюнок до нього. І, безумовно, розглядає сам процес виготовлення писанок. Загалом це досить цікава робота, адже автор розкриває виготовлення писанок в одній етнографічній зоні — Гуцульщині [7, 157–161].

1925 року в Празі була видана “студія” археолога Вадима Щербаківського під заголовком “Основні елементи орнаментаций українських писанок і їхнє походження”. В. Щербаківський пояснює значення писанок, як одного з атрибутів поганського Великого дня, а християнський Великдень, у свою чергу, увібрав багато з тих поганських весняних святкувань. Писанковий орнамент він зводить до трьох типів, які в основі мають свастику, триквер або розетку. Про решту орнаментів В. Щербаківський пише, що вони у своїй основі мають той самий принцип конструкції, міняються або ускладнюються, набуваючи різних форм і назв, — рослинних або тваринних. Автор стверджував, що стиль писанкового орнаменту не є спорідненим з орнаментом, який зустрічається в різьбі по дереву, вишивках, килимах. До роботи долучені 4 таблиці зі схематичними малюнками та 36 писанок [8].

У збірнику “Праці науково-дослідної кафедри історії європейської культури” (Харків, 1927 р.) була вміщена розвідка професора С. Таранушенка під заголовком “Українські писанки як пам’ятки народного малярства”. С. Таранушенко не погоджується з багатьма міркуваннями Вадима Щербаківського, хоча і оцінює його працю як “надзвичайно цінну студію”. Писанковий орнамент, на його думку, “яскравий, великої мистецької вартості (по багатству, різноманітності й майстерності) продукт народної творчості на протязі цілої нашої історії від доби поганьства аж до наших днів...” [9, 450]. На противагу В. Щербаківському, В. Таранушенко погоджується з деякими авторами, що ряд

спільних елементів пов’язує писанку з вишивкою і килимом, а також з керамікою та мальованим деревом, бо, як він каже, “всі є галузі зі складової частини єдиного організму, що зветься народне мистецтво...” [9, 451]. Писанковий орнамент В. Таранушенка ділить на: геометричний, стилізований рослинний, тваринний і синтетичний, тобто перехідний між абстрактним геометричним та стилізованим рослинним.

Упродовж 20–30-х рр. ХХ століття з’явилося кілька праць І. Гургули, присвячених писанкам. Так, у журналі “Нова хата”, що виходив у Львові в 1928 р., була надрукована її стаття “Звичаї і повір’я, зв’язані з писанками” [10, 4–5]. Авторка висвітлює дану тему, ґрунтуючись на матеріалах з Галичини, західного Поділля і Гуцульщини. Це дає можливість порівняти їх і побачити, наскільки звичаї і повір’я відрізняються, що є спільного між ними в різних регіонах України. Вона була автором короткої статті про писанки в Українській Загальній Енциклопедії, де було вміщено теж і кольорову таблицю 30 писанок.

Більша праця І. Гургули “Писанки східної Галичини і Буковини в збірці Національного Музею у Львові” була надрукована в збірнику “Матеріали з етнології та антропології” у 1929 році у Львові. Ця робота складається з кількох розділів: Орнамент, фарби; Порівняння писанок із вишивками; Показчик писанкових назв; Як розглядати писанку?; Статистика музейного матеріалу. Передостанній розділ згаданої праці — це анкета, яка складається з 36 пунктів. Завдяки їм можна зібрати необхідну інформацію з писанкарства, що є важливим для дослідників цього мистецтва. Порівнюючи писанковий орнамент із вишивками, Гургула відзначає, що вони дуже схожі між собою, якщо походять із одного місця виготовлення [11, 131–156].

До теми писанкарства Гургула звертається вже в 60-х роках. У праці “Народне мистецтво Західних областей України” (1966 р.) вона приділяє увагу писанкам західних областей, відзначаючи, що вони різні, але в них “відбито типові особливості народного мистецтва кожної околиці”. Гургула пише, що “мотиви писанок особливо широко застосовуються в художньому текстилі, кераміці, порцеляні” [12]. А народна художниця України О. Л. Кульчицька створила за зразками народних писанок і серію оригінальних килимів.

Писанкарству присвячує свою розвідку “Роль жінки в повстанні українського народного мистецтва” Д. Горняткевич (журнал “Нова хата”, 1930–1931 рр.). В ній автор подає історіографію питання, робить аналіз літератури, наводить звичаї та вірування, пов’язані з писанками, легенди, орнаментацию та символіку писанкарства. Зокрема, автор звертає увагу на писанкарку І. Білянську, яка відступає від традиційних канонів розпису писанок, вводячи нові елементи й тим самим започатковуючи нову школу. Д. Горняткевич також відзначає, що “улюбленим мотивом її писанок є наш український тризуб” [13, 3–4].

У цьому ж журналі 1932 року було надруковано статтю К. Ластівки “Орнаментика писанок на Буковинському підгір’ю”. Автор ділить орнаментіку писанок на два види: геометричну та річеву. Разом із назвами писанок подається і їх зображення, що має велике значення для такого роду статей. Відзначено також, що писанки “буковинського підгір’я носять у собі ознаки переходової смуги, змішуючи оба роди орнаментики (Гуцульщина і Поділля — авт.) в одну цілість”. Отже, підтверджується думка про те, що писанкарство як явище в одній окремо взятій етнозоні чи регіоні не може мати чітко виражені автохтонні ознаки. Це один із видів народного мистецтва, який має чимало спільного в процесі виготовлення, орнаментации та назвах писанок [14, 2–3].

В 30-х роках дослідженням писанок Бойківщини займався Михайло Скорик, засновник музею “Бойківщина” в Самборі, редактор журналу “Літопис Бойківщини”. 1933 року він видрукував програму-запитальник “Як записувати відомості про бойківські писанки”, але не отримав жодної відповіді. Він розіслав 1000 програм до сільських вчителів, священників та інтелігенції. Відповіді надійшли тільки від 14 осіб. З огляду на це, М. Скорик за невеликий термін опрацював зібраний матеріал і вмістив у “Літописі Бойківщини” нарис “Бойківські писанки”. До нарису долучено 6 таблиць з 45 узорами бойківських писанок, а також малюнки елементів узору [15, 32–43].

В середині 40-х років ХХ ст. вийшла робота М. Бабенчикова “Народне декоративне мистецтво України”, в якій відзначається писанкарство, як “своєрідна галузь суто українського декоративного мистецтва”. Також розповідається про поширення писанок, орнамент,

техніку розпису, тло писанок різних регіонів України. [16, 20–22].

У низці праць, що з’явилися упродовж 50–60-х рр. ХХ ст., писанки розглядалися як предмет декоративного мистецтва. Тема писанкарства була включена в “Програму з історії українського мистецтва” (1956 р.) під редакцією В. Г. Заболотного. Вийшов також ряд каталогів у Львові, в яких подавалися і писанки. Цікавою є інформація про каталог виставки “Килими Олени і Ольги Кульчицьких” 1960 р., де вказуються та подаються назви килимів, орнамент яких відтворює писанковий.

1964 року журнал “Народна творчість та етнографія” надрукував статтю О. Соломченка “Орнамент писанок Прикарпаття”. Автор статті звертає увагу на те, що найпоширенішим мотивом гуцульських писанок є традиційне зображення оленя. Та поряд із цим з’являються нові елементи, пов’язані з утвердженням радянської влади на Гуцульщині, зокрема зображення серпа і молота та супутників і космічних кораблів. Можна припустити, що писанкарки змушені були розписувати так великодні яйця, щоб вберегти це народне мистецтво від повного його занепаду та знищення. У підсумку автор слушно зауважує, що необхідно “не тільки збирати писанки і зосереджувати їх колекції в музеях, а й видавати спеціальні альбоми із зразками кращих писанкових орнаментів різних областей України” [17, 64].

О. Соломченко торкнувся теми писанкарства і в таких своїх працях як “Народні таланти Прикарпаття”, “Писанкарство карпатського краю”, “Сучасні художні промисли Прикарпаття”.

1964 року у Львові видано працю “Квітуче народне мистецтво. Вишивка, тканини, кераміка та писанки на Сокальщині” В. Маланчука. В ній автор зосереджує увагу в основному на писанках Сокальщини та аналізує їх орнаменти [18].

Писанкарство, як складову народного декоративно-прикладного мистецтва, розглядає у своїх працях Б. Бутник-Сіверський. Вони в основному мають узагальнюючий характер, хоча автор наводить і ряд цікавих фактів та подає прізвища відомих писанкарок 60-х років ХХ ст.

Ленінградський дослідник Д. Гоберман у роботах “Гуцульщина — край искусства” і “Искусство гуцулов” розповідає про поширення писанкарства в 60-х роках ХХ ст. на Гуцульщині [19].

1968 року в Києві вийшов альбом Е. Біляшівського “Українські писанки”. У вступній статті йдеться про писанки, їх орнамент, розкрито його символічне значення. Звертає автор увагу на те, що писанкарство в Україні було відоме ще в X—XIII ст. Розглянуто також писанки етнографічних регіонів України. Читач має змогу побачити в альбомі велику кількість малюнків писанок, що дуже важливо при вивченні теми писанкарства, зокрема регіональних особливостей орнаменту. Великий інтерес становить у цьому альбомі стаття С. Колоса, в якій автор аналізує орнаментальні композиції писанок [20; 21, 89—91].

У “Нарисах з історії українського декоративно-прикладного мистецтва” (1969 рік) вміщено оглядовий матеріал Л. Сухої “Писанка”, у якому висвітлюється орнаментика писанок, розповсюдження, регіональні особливості. Авторка також пише, що “в радянський час писанка втратила свій культовий зміст, відіграє роль сувеніру. Хоча вона зберегла багато старовинних орнаментальних мотивів й сьогодні служить невичерпним джерелом орнаменту для художників-професіоналів” [22, 99—101]. Ця думка є актуальною і сьогодні.

У 1972 році у видавництві Музею української культури в Свиднику вийшла монографія П. Марковича “Українські писанки Східної Словаччини” [23]. В ній зібрано багато наукового і практичного матеріалу. Монографія складається з розділів, у яких автор розглядає історичне минуле писанки, назви писанок, виникнення писанкової орнаменталії, вплив орнаментів на орнаменту писанки, композицію орнаменту, писанкові мотиви в побуті і звичаях, техніки розпису і оздоблення писанок, фарбування писанок, символіку кольорів та їх значення в народній творчості, ігри з писанкою. Це ґрунтовна праця з писанкарства окремо взятої етнографічної зони — Пряшівщини. На жаль, з інших етнографічних зон України таких праць майже немає, за винятком вже згаданих робіт В. Шухевича “Гуцульщина” та М. Кордуби “Писанки на Галицькій Волині”.

У журналі “Археологія”, 1980, № 35, вміщено статтю Г. М. Шовкопляс “Давньоруські писанки”. У ній розглядається колекція писанок Державного історичного музею УРСР, які є попередниками тих, що виготовляються сьогодні. Автор звертає увагу на те,

що “глиняні яєчка мають дуже давнє походження. Вони відомі вже у пам’ятках трипільської культури” [24, 97], а отже, задовго до християнства. Та, зберігшись до нашого часу, писанки втратили будь-яке культово-магічне значення, перетворилися на пам’ятки-сувеніри. Необхідно зазначити, що це не єдина робота, присвячена давньоруським писанкам. Зокрема, в Торонто (Канада) в 1957 році вийшла робота “Київські глиняні писанки” С. Гели.

У 1988 році в журналі “Народна творчість та етнографія” була надрукована стаття М. Скорика “З джерел писанкового орнаменту”, у якій автор проводить аналогію назв писанок з народними назвами лікарських рослин [25, 74—78].

Загалом, слід відзначити, що більшість публікацій, як і монографічних досліджень, висвітлюють окремі питання пов’язані з писанками. В переважній більшості вони стосуються теми писанкарства в окремих регіонах, селах. Узагальнюючої ж праці з цієї теми, яка б розкрила роль писанки в традиційній культурі українців, досі нема.

м. Переяслав-Хмельницький

1. Шероцкий К. Черты античной и древнехристианской живописи на украинских писанках // Православная Палатка. — 1909. — № 15. — С. 490—493.
2. Назарів О. Писанки // Ілюстрована Україна. — 1913. — № 8. — С. 4—5.
3. Крип’якевич І. Великодні звичаї в давніх часах // Ілюстрована Україна. — 1913. — № 8. — С. 5—6.
4. Валушко М. Писанки // Сяиво. — 1913. — № 4. — С. 111.
5. Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології. — Ф. 16. — Од. зб. 24. — Арк. 11.
6. Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології. — Ф. 16. — Од. зб. 27. — Арк. 1.
7. Тарновецький В. Як гуцули пишуть свої писанки? // Матеріали до етнології й антропології. Т. XXI — XXII. — Ч. 1. — Львів: НТШ, 1929. — С. 157—161.
8. Щербаківський В. Основні елементи орнаменталії українських писанок і їхнє походження. — Прага. — 1925. — 28 с.
9. Таранушенко С. Українські писанки як пам’ятки народного малярства // Праці науково-дослідної кафедри історії європейської культури. — Харків, 1927. — С. 449—454.
10. Гургула І. Звичаї і повір’я пов’язані з писанками // Нова хата. — 1928. — № 4. — С. 4—5.
11. Гургула І. Писанки східної Галичини і Буковини в збірці Національного Музею у Львові // Матеріали до етнології й антропології. Т. XXI — XXII. — Ч. 1. — Львів: НТШ, 1929. — С. 131—156.
12. Гургула І. Народне мистецтво Західних областей України. — К.: Мистецтво, 1966. — 75 с.
13. Горнякевич Д. Роль жінки в повстанні українського мистецтва // Нова хата. — 1930—1931. — № 7—12. — С. 3—4.
14. Ластівка О. Орнаментика писанок на Буковинському підгір’ю // Нова хата. — 1932. — № 5. — С. 2—3.
15. Осадча Т. Дослідники українських писанок // Матеріали науково-практичної конференції “Писанка — символ України”. — К.: Український центр народної творчості, 1993. — С. 32—43.

16. Бабенчиков М. Народное декоративное искусство Украины. — М.: Наука, 1945. — С. 20–22.

17. Соломченко О. Орнамент писанок Прикарпаття // Нар. творчість та етнографія. — 1964. — № 3. — С. 64.

18. Маланчук В. Квітуче народне мистецтво. Вишивки, тканини, кераміка та писанки на Сокальщині. — Львів: Каменяр, 1964.

19. Гоберман Д. Гуцульщина — край искусства. — Москва—Ленинград: Искусство, 1966. — 100 с.

20. Біляшівський Е. Українські писанки. — К.: Мистецтво, 1968. — 92 с.

21. Колос С. Історичні та мистецько-конструктивні засади побудови писанкового орнаменту // Українські писанки. — К.: Мистецтво, 1968. — С. 89–91.

22. Суха Л. Писанка // Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. — Львів, 1969. — С. 99–101.

23. Маркович П. Українські писанки Східної Словаччини. — Пряшів: Відділ української літератури, 1972. — 156 с.

24. Шовкопляс Г. Давньоруські писанки // Археологія. — 1980. — № 35. — С. 97.

25. Скорик М. З джерел писанкового орнаменту // Нар. творчість та етнографія. — 1988. — № 4. — С. 74–78.

"Pysanky" (Easter Eggs coloring art) always was and still is a great part of traditional Ukrainian culture. This article is a historical overlook of the studies devoted to Pysankarstvo as a special artistic form (origins, types, symbolism). The author is given the description of the most popular works devoted to the egg painting in Ukraine and abroad through the 20th Century which helps to orient the reader in the bibliography of the problematic.

ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ УКРАЇНСЬКИХ КОЛИСАНОК (попередні результати дослідження)

Оксана МАРЧУН

Колискова пісня як фольклорний жанр закономірним чином вважається більшістю дослідників одним з найперших засобів етнонаціонального кодування, проте механізми такого кодування й досі остаточно не виявлені. Науковий аналіз колискової пісні як об'єкту дослідження передбачає використання значної кількості різноспрямованих підходів до її вивчення, серед яких генеральними виступають дескриптивний (збирання та опис), компаративний (порівняння та аналіз) і експланаторний (пояснення й інтерпретація). Із огляду на предмет дослідження визначаються базові типи аналізу колискових пісень в різних напрямках етнології та суміжних дисциплін — народнопоетичний, етномузикознавчий, семіологічний, структурно-тезаурусний, мотивний, комунікативний, акціональний, функціональний, культурно-етнографічний тощо. Виходячи з цього, в сучасній науці про фольклор постулюється необхідність формування комплексного підходу до колискової, який включав би до свого складу позитивні компоненти всіх базових типів аналізу з урахуванням досягнень попередників.

1. Записи й дослідження української колискової пісні мають довгу традицію — починаючи від перших записів "Русалки Дністрової" та закінчуючи сьогоденними дослідженнями

В. Г. Бойка, Г. В. Довженок, В. В. Головіна, Т. О. Дмитрієвої, Н. Шумади, Й. Федаса та ін. Основні публікації колискових пісень, здійснені протягом майже двохсотрічного періоду ("Русалка Дністрова", М. О. Максимович, Я. Головацький, А. Метлинський, П. П. Чубинський, П. Іванов, В. Милорадович, О. Малинка, М. Дерлиця, М. Грушевський), а також видання їх із мелодійними супроводами (Марко Вовчок, С. Гулак-Артемівський, А. Рубець, Є. Ляньова, В. Щепотьєв, Ф. Колесса, К. Квітка, Г. Танцюра) увійшли в золотий фонд вітчизняної фольклористики, етнографії, етномузикознавства.

Записи та дослідження української колискової пісні не були інтенсивними. Це ні в якому разі не применшує заслуг українських фольклористів та етнографів на терені вивчення скарбниць народної мудрості. Як слушно зауважив історик української та російської фольклористики Марк Азадовський, "теоретичному зростанню науки про фольклор відповідає й зростання, а також характер накопичення фольклорних матеріалів. Ці два процеси йдуть паралельно, спираючись один на одного та взаємно один одному відповідаючи..." [1]. Сучасна ж точка зору полягає в тому, що "в українській філологічній науці ще в романтичний період, тобто у перших десятиріччях ХІХ ст.,